

Reinhild VANDEKERCKHOVE, 2000, *Structurele en sociale aspecten van dialectverandering. De dynamiek van het Deerlijkse dialect.* Gent (KANTL)

In 1998 verdedigde Reinhild Vandekerckhove (RV) aan de universiteit Leuven campus Kortrijk haar proefschrift getiteld *Structurele en sociale aspecten van dialectverandering. De dynamiek van het Deerlijkse dialect*. Voor promotor Jan Goossens, die enkele jaren eerder aan de universiteit van Münster met emeritaat was gegaan en ook zijn buitengewone hoogleraarschap aan de universiteit Leuven had beëindigd, was RV de hekkesluis van een indrukwekkend lange rij van promovendi.

De hier te bespreken bewerkte en in 2000 door de KANTL uitgegeven versie van RV's dissertatie telt 352 blz., inclusief voorwerk en een drietal bijlagen. Het boek bestaat uit vier delen van sterk uiteenlopende omvang. Het 39 blz. lange deel I, met de titel "Inleiding", bevat, na een eerste, summier schets van vraagstelling en werkwijze, een beschrijving van enkele der voornaamste methodologische aspecten (resp. data, sprekers, dialectkenmerken en kwantitatieve analyses van de data betreffende het gebruik van de dialectkenmerken door de onderzochte sprekers), de historisch-taalkundige en dialectgeografische positie van het Deerlijks en de belangrijkste sociaal-economische ontwikkelingen in Deerlijk en omgeving gedurende de 19e en 20e eeuw. In deel II (dat 109 blz. telt) worden de 10 onderzochte dialectkenmerken één voor één voorgesteld. De nadruk ligt daarbij enerzijds op historisch-dialectologische aspecten en anderzijds op de resultaten van de kwantitatieve analyses van de mate waarin ze gebruikt worden door sprekers van verschillende leeftijdsgroepen. De veranderingen die zich daarin lijken te voltrekken worden in het 97 blz. lange deel III geduïd. Daarbij wordt aandacht besteed aan zowel interne (fonetische en structureel-fonologische) als externe aspecten (ontlening, sociaal-geografische factoren). Tevens wordt er aangesloten bij recent onderzoek van taalverandering, dialectverlies, con- resp. divergentie en dergelijke. In deel IV, dat met zijn 55 blz. tot de korte delen behoort, worden de uitkomsten gepresenteerd van een iets jonger, onder van huis uit Westvlaamse studenten van de universiteit Leuven campus Kortrijk verricht onderzoek naar waardering en gerapporteerd gebruik van dialect en standaardtaal. Op grond hiervan interpreteert RV bepaalde patronen die zich lijken af te tekenen in de Deerlijkse data voor het feitelijke dialectgebruik (die centraal stonden in de eerdere drie delen). De studie wordt afgesloten met ruim 4 blz. conclusies.

Deerlijk, bekend van de door Hendrik Conscience zo hartverscheurend beschreven hongersnood, ligt in het zuidoosten van de provincie West-Vlaanderen, ongeveer 8 km noordoostelijk van Kortrijk. De regio heeft een oude traditie van vlasnijverheid, die zich vanaf de tweede helft van de 19e eeuw gestaag vernieuwd heeft. Sedert de 60'er jaren van de 20e eeuw is er

sprake van een bloeiende en rijk geschakeerde textielindustrie; ook zijn er verschillende afdelingen van een groot staalverwerkend bedrijf. Met de economische ontwikkeling zijn ook de infrastructuur, de centrumfunctie van Kortrijk en de bevolkingsdichtheid in de regio sterk gegroeid. De voornaamste demografische karakteristieken van de streek zijn enerzijds verstedelijking en anderzijds een zeer gering vestigingsoverschot; zoals alle bewoners van de streek, zijn de Deerlijkenaars in verschillende opzichten opvallend productief. Dialectgeografisch ligt Deerlijk vanouds in een overgangszone tussen Oost- en Westvlaamse dialecten. RV heeft zich ten doel gesteld, te *bewijzen* dat het Deerlijkse dialect, in het kielzog van de economische en sociaal-geografische tendenzen van de laatste anderhalve eeuw, 1) gaandeweg zijn overgangskarakter verliest en aan het verwestvlaamsen is en 2) daarbij nauwelijks invloed van de Noord- of Zuidnederlandse standaardtaal ondergaat – in zekere zin de voortzetting van de (door onder anderen DEPREZ 1981 en VAN DE VELDE 1996 gesignaleerde) recente ‘particularistische’ tendensen van de Zuidnederlandse ten opzichte van de Noordnederlandse standaardtaal. Dit doel is richtinggevend voor de studie en, naar hieronder getoond zal worden, tegelijk de achilleshiel ervan.

De studie berust op een tweetal onderzoeken. Het oudste betreft het in 1993 en '94 opgebouwde “corpus” van opnamen van conversationeel taalgebruik van 56 Deerlijkse sprekers (naar post hoc bleek, stuk voor stuk dialectsprekers) van drie leeftijdsgroepen. Alleen in de jongste leeftijdsgroep zijn ook vrouwen vertegenwoordigd. De in totaal 24 sprekers van de oudere en middelste groepen worden op grond van hun beroep verdeeld over Hogere en Lagere sociale klassen (geoperationaliseerd als het klassieke onderscheid tussen ‘blue collar’ en ‘white collar jobs’); de 23 (mannelijke) resp. 9 (vrouwelijke) sprekers van de jongste leeftijdsgroep worden op basis van enerzijds het beroep van hun ouders (H of L) en anderzijds hun eigen opleiding en eventueel beroep (H of L) ingedeeld in 3 resp. 2 verschillende groepen. Als hieraan ook in de recrutering van de sprekers meer aandacht zou zijn besteed en de vier logisch mogelijke combinaties in verantwoorde mate vertegenwoordigd waren in de jongste sprekers, zou men de effecten van sociale mobiliteit hebben kunnen vaststellen – wat nu helaas niet mogelijk is. De opgenomen gesprekken vonden plaats tussen telkens twee sprekers van dezelfde leeftijdsgroep, droegen een ‘in-group’ karakter en waren inhoudelijk niet gestructureerd. Dit door RV verzameld materiaal is aangevuld met een serie van in de jaren '80 door iemand anders gemaakte opnames van 5 Deerlijkenaars van een nog ouder cohort (geboren tussen 1890 en 1900). Voor elk van de 56+5 sprekers werd telkens ongeveer 20 minuten opgenomen spraak getranscribeerd. Op grond van deze transcripties en, in geringere mate, de (door RV grondig bestudeerde en goed verwerkte) oudere dialectgeografische vakliteratuur werden de te analyseren dialectkenmerken geselecteerd; 9 van de 10 dialectkenmerken werden gekozen omdat gaandeweg de transcripties de indruk groeide dat het gebruik van deze kenmerken aan verandering on-

derhevig is. Bij de 10 dialectkenmerken gaat het om 1 morfonologisch en 9 fonologische verschijnselen; 6 van de fonologische verschijnselen betreffen onderdelen van het vocalisme, in het bijzonder de vocaalkwaliteit. De ‘objectieve’ poot die gevormd wordt door het feitelijke Deerlijkse dialectgebruik wordt geflankeerd door een poot die bestaat uit ‘subjectieve’ data (besproken in deel IV). Die zijn in 1996 verzameld door 108 Westvlaamse niet-letterenstudenten aan de universiteit Leuven campus Kortrijk vragenlijsten te laten invullen. Bij de informanten gaat het meer bepaald om 50 mannelijke en 58 vrouwelijke ouderejaars studenten van vier verschillende studierichtingen. Uit het op blz. 261 afgedrukte kaartje betreffende de herkomst van de studenten wordt duidelijk dat slechts 12 van hen afkomstig is uit de noordwestelijke helft van West-Vlaanderen, dat wil zeggen uit het deel noordwestelijk van de denkbeeldige lijn Poperinge-Staden-Wingene. Met de door de studenten ingevulde vragenlijst werden attitudes ten opzichte van, alsmede vermeende geschiktheid, gerapporteerd gebruik en geschatte beheersing van dialect en standaardtaal gesondeerd.

Het *pièce de résistance* van de studie wordt echter gevormd door de analyse van de data voor het gebruik van de 10 geselecteerde kenmerken van het Deerlijkse dialect. Het referentiepunt bij de beschrijving van deze dialectkenmerken is “het Mnl.” – alsof dat een homogeen taalsysteem was. Wat ook opvalt is de oude terminologie en notatie (zoals “scherplange ê”, “tenuisverschuiving”). Deze en dergelijke eigenaardigheden maken, in combinatie met het feit dat er nauwelijks recentere inzichten uit de formele taalkunde verwerkt zijn, duidelijk dat dit onderzoek geworteld is in de filologische traditie; de verwijzingen naar de canon van de (voor een aanzienlijk deel neerlandistische en germanistische) sociolinguïstiek in de delen III en IV veranderen daar niets aan.

Op de historisch taalkundige en dialect-geografische beschrijving en enkadrering van de dialectkenmerken, de eerste stappen in de (deels fonetische) analyse van het opgenomen materiaal en de daarop volgende kwantitatieve verwerking en statistische analyse van de data (dit alles gepresenteerd in deel II) valt helaas veel af te dingen. Allereerst de historisch taalkundige en dialect-geografische inbedding, voor elk afzonderlijk dialectkenmerk voorgesteld in een paragraaf met de titel “Situering”. Daarbij gaat het onveranderlijk om een stortvloed van feiten en feitjes en hiermee vertoont RV's studie één van de slechte eigenschappen van de traditionele dialectologie. Die feiten worden (vaak in veel te lange voetnoten) veel te gedetailleerd voorgesteld, meestal zonder dat er een poging wordt ondernomen om de variabiliteit in duidelijke temporele, geografische of linguïstische dimensies te classificeren, laat staan samen te vatten. Opvallend is daarbij het volledige gebrek aan argwaan ten aanzien van de eigen waarnemingen en opvattingen, wat er bijvoorbeeld toe leidt dat de gegevens uit de RND soms aangevochten worden als “niet betrouwbaar” (onder meer op blz. 31, 65, 97 vn 146, 140) en dan weer gebruikt worden om de eigen observaties te staven (blz. 52, 114, 130).

Typisch is een passage als de volgende: “De enige mogelijke verklaring voor de discrepantie tussen mijn bevindingen en die van DEMEYERE (1986) lijkt me dat Demeyere de vormen [ø] en vooral [ø'] ten onrechte als [y'] geregistreerd heeft” (blz. 79, vn 116).

Gezien het feit dat 6 van de 10 dialectkenmerken variatie in vocaal-kwaliteit betreffen, zouden de fonetische analyses van het opgenomen materiaal onderbouwd moeten zijn door instrumenteel-acoestische metingen – op zijn minst in een vooronderzoek om de validiteit van de transcripties te bepalen en eventueel te helpen verbeteren. Het wordt meermalen (bijv. op blz. 68) duidelijk, dat RV zich daarvan ook bewust is, maar zij trekt er nauwelijks consequenties uit. Verwarrend is dat de aanduidingen ‘dalende’ vs ‘stijgende diftong’ soms verwijzen naar de beweging in vocaalhoogte, dan weer naar de relatieve prominentie van de beide elementen van de diftong. Ook is het verwarrend dat ook centraliserende lange vocalen, dat wil zeggen lange vocalen met een schwa *offglide*, diftongen genoemd worden (onder meer op blz. 65, 78). Dat de variatie tussen /k/ en de glottisslag wordt opgenomen onder het dialectkenmerk ‘tenuisverschuiving’ (*in casu* intervocalische stemassimilatie, hier beperkt tot omgevingen met een voorafgaande volle vocaal en een volgende schwa) is gek, al figureert er ook een variant [g]. Het is overigens jammer dat de auteur in deze samenhang niet stilstaat bij de vraag waarom de beide andere stemloze plosieven in de relevante omgevingen wel variabele intervocalische stemassimilatie vertonen, maar niet variëren met de glottisslag – wat aan de andere kant van het Het Kanaal, vooral in het geval van de coronaal, wel voorkomt.

Verreweg de ernstigste feilen betreffen de kwantitatieve verwerking en statistische analyse van de dialectdata. RV heeft een beginnersfout gemaakt door, “nadat alle realisaties voor een bepaalde variant geselecteerd, geordend en geteld waren, de frequentieverhoudingen van de verschillende varianten binnen elke leeftijdscategorie” te berekenen (blz. 28), wat tot gevolg heeft dat de statistische analyses gebaseerd zijn op geaggregeerde ratios in plaats van op de afzonderlijke ruwe scores. Tegen RV's benadering pleit onder meer a) dat er voor elke waarde van elke onafhankelijke variabele opnieuw gecijferd moet worden, en b) dat er zich geen interactie-effecten tussen verschillende onafhankelijke variabelen laten vaststellen. Voor de bepaling van de significantie van het effect van elke afzonderlijke onafhankelijke variabele hanteert zij de ‘normale test’. Deze test (waarvoor aan het begin van bijlage 2 de formules en een korte toelichting gegeven wordt) is in de toepassing beperkt tot één afzonderlijke waarde van de afhankelijke (i.c. linguïstische) variabele en twee waarden van een onafhankelijke variabele. Dat wil zeggen dat de statistische samenhang tussen de verschillende waarden van de linguïstische variabelen (dus bijvoorbeeld tussen dialectkenmerk en standaardvariant, of tussen Oostvlaamse, Westvlaamse en overgangszonvarianten) zich er niet mee laat onderzoeken; dat wreekt zich onmiddellijk in de analyses van de dynamiek in het gebruik van de hedendaagse Deerlijkse re-

flexen van Mnl. <sk>, te weten [sk], [sx] en [sh], beschreven op blz. 55-64. Bovendien wordt men door deze analysetechniek gedwongen, de onafhankelijke variabelen te dichotomiseren, wat voor de variabele leeftijdsgroep, die in het Deerlijkse corpus 4 waarden heeft, tot een geweldig informatieverlies leidt, met alle gevolgen van dien. RV is niet op het idee gekomen, per dialectkenmerk de linguïstische of fonetische context als tweewaardige onafhankelijke variabele te benaderen en aldus zijn effect op de hantering van het betreffende dialectkenmerk te onderzoeken. Ze schrijft (blz. 29 vn 27) dat de 'normale test' "perfect vergelijkbaar is met de chi kwadraat test", wat mathematisch inderdaad juist is voor de chi kwadraat toets ter bepaling van de significantie van de verschillen tussen proporties. Met de reguliere chi kwadraat toets kan men ook 2 x 2, 2 x 3, 3 x 2, 3 x 3 etc. tabellen te lijf, dus als men per se wil werken met geaggregeerde data dan is die in gevallen als deze te verkiezen. Buiten de normale tests voor de bepaling van de significantie van het effect van leeftijdsgroep (oud + ouder vs midden + jong) en sekse (in de groep jonge sprekers)⁽¹⁾ van de sprekers op het gebruik van de dialectkenmerken, komen er geen statistische analyses aan te pas. Desondanks rept RV herhaaldelijk van correlaties (zoals op blz. 61, 73, 89), maar daarbij gaat ze af op indrukken in plaats van op de uitkomsten van de geëigende statistische analyses. Niet zelden is, ondanks de aggregatie van de data per leeftijdsgroep, het aantal observaties waarop een analyse gebaseerd is zeer klein (onder meer op blz. 94, 150).⁽²⁾ Dat laatste is bij het werken met data uit 'spontaan' taalgebruik niet helemaal ongewoon en het hoeft ook niet verontrustend te zijn - zolang men in de analyse en interpretatie gas terug neemt. Maar dat doet RV niet. Ook is de auteur niet altijd bereid de cijfers en de uitkomsten van de significantietoetsen te respecteren; een wat treurigstemmend voorbeeld daarvan betreft de glottisslag als variant van /k/ tussen 'gekleurde' vocaal en schwa. RV stelt dat deze "bij de jonge vrouwen [...] haast verdwenen" is, ondanks het feit dat hij in deze groep in 14% van de gevallen gebruikt wordt (blz. 108-9). Een dergelijke interpretatie is temeer niet gewettigd, daar er geen gegevens zijn voor vrouwen van oudere leeftijdsgroepen. In dezelfde samenhang stelt RV voorts, de indruk te hebben "dat de stembandocclusief een gemarkeerd verschijnsel geworden is, dat geleidelijk aan plaats moet ruimen voor de stemloze velair" (blz. 109), hoewel de normale test (blijkens de uitkomst op blz. 343) een verre van beduidend effect laat zien voor de factor leeftijdsgroep. Een vergelijkbare misinterpretatie betreft de "palatale diftong

-
- (1) Maar niet van de sociale klasse. Niettemin wordt er zo nu en dan (bijv. op blz. 74) gesproken over het effect van de factor sociale klasse.
- (2) Al moet men dergelijke informatie uit de tekst distilleren – in de tabellen met de distributie van de afzonderlijke varianten over de afzonderlijke leeftijdsgroepen, seksen en sociale klassen treft men jammer genoeg meestal slechts percentages aan. Dit geldt m.m. ook voor de tabellen met uitkomsten van de analyses van de 'subjectieve' dialectdata in deel IV (vgl. blz. 263 vn 378).

[øi] ([yi])” als reflex van de Mnl. *û*. RV stelt parmantig “dat de vrouwen ook bij deze evolutie het voortouw nemen”, terwijl ze iets verderop signaleert “dat de totaalscore van de jonge vrouwen statistisch gezien niet significant hoger ligt dan die van de jonge mannen met een vergelijkbaar opleidingsniveau” (blz. 119). Per saldo blijft er helaas bar weinig over: de empirische basis (opbouw en behandeling van de steekproef van sprekers, de kwantitatieve vertegenwoordiging van de taalvarianten in enerzijds de onderzochte talige omgevingen en anderzijds de waarden van de verschillende sprekersvariabelen) is wankel, terwijl de kwantitatieve verwerking en statistische analyses gammel en deels ontoereikend zijn. Om die redenen kan er eigenlijk geen sprake zijn van generaliseerbare bevindingen, maar van hypothesen waarvoor op zijn best aanwijzingen lijken te bestaan. RV’s gebrek aan expertise in methodologisch en statistisch opzicht is met andere woorden fataal voor de betekenis van de uitkomsten van het onderzoek. Niet dat er helemaal niets positiefs te melden valt, overigens; analyse en interpretatie van de expansie van de Westvlaamse variant [eː] van de “scherplange ê” als een lexicaal diffuus proces zijn in al hun eenvoud adequaat en overtuigend.

Daar dit onderzoek op de keper beschouwd maar weinig voldoende onderbouwde en generaliseerbare bevindingen heeft voortgebracht, valt er ook niet veel te verklaren en interpreteren. Mijn bespreking van Deel III zal zich dan ook hoofdzakelijk beperken tot grove penseelstreken. RV ziet de uitkomsten van haar onderzoek als aanwijzingen voor dialectverandering, maar niet voor dialectverlies, “aangezien in de meeste gevallen de ‘oude’ dialectkenmerken niet vervangen worden door de overeenkomstige kenmerken uit de standaardtaal, maar door andere dialectkenmerken”, in de meeste gevallen door Westvlaamse kenmerken (blz. 174, vgl blz. 190). Uiteraard staat het eenieder vrij, zijn of haar eigen definities te scheppen, maar er is in het algemeen geen reden om alleen in verband met convergentie met de standaardtaal van dialectverlies te spreken. Tegen de achtergrond van RV’s limitatieve definitie van het begrip dialectverlies is het dan weer vreemd dat ze, vanwege het feit “dat de dialectkenmerken met de kleinste regionale verbreiding niet als eerste wijzigingen hebben ondergaan” (190), de these verwerpt dat de verliesgevoeligheid van dialectkenmerken omgekeerd evenredig is aan hun geografische verbreiding. Deze these is gegrondvest op empirische bevindingen van THELANDER (1982) en ondergetekende (1992), bevindingen die als zodanig overigens een kip-ei probleem vormen. Hoewel een besprekingsartikel daartoe misschien niet de geëigende plaats is, wil ik hierbij protest aantekenen tegen het feit dat RV mij de uitspraak toeschrijft dat structurele variatie die het gevolg is van taalcontact “zo snel mogelijk” geëlimineerd wordt (228) – een uitspraak die zij bestrijdt en die ik nooit gedaan heb.

De veronderstelde veranderingen in het vocalisme van het Deerlijks worden door RV (op blz. 194-8) geïnterpreteerd in het kader van structuralistische inzichten in de ‘fonologische ruimte’. Dit deel van de analyse staat in

de beste Martinet-Moulton-Goossens traditie en is zeer plausibel. In haar discussie van de in 1993 door AUER⁽³⁾ geponeerde onderlinge exclusiviteit van fonetisch geleidelijke en lexicaal diffuse klankverandering (in het bijzonder op blz. 230-2) slaat RV daarentegen de plank meer dan één keer mis. Met TRUDGILL (1986) meent zij dat *fudging* zowel fonetisch als lexicaal geleidelijk is; het is echter de vraag of varianten die door *fudging* ontstaan zijn zich in het ontvangende taalsysteem lexicaal diffuus verbreiden. Dit zou men moeten kunnen vaststellen door vergelijking van de fonetische realisaties van de relevante morfemen in verschillende leeftijdsgroepen – maar dat doet RV niet omdat, naar ze beweert, “het Deerlijkse corpusmateriaal zich niet goed leent tot het registreren van lexicale diffusiepatronen.” Desondanks meent zij “bij vier variabelen lexicale diffusiepatronen waar te nemen” (230). De veranderingen in de vier linguïstische variabelen die dan ten tonele worden gevoerd vertonen echter noch in de orthodoxe zin noch in de zin van *fudging* enigerlei fonetische geleidelijkheid; in plaats daarvan gaat het hier om de lexicaal diffuse vervanging van een foneem door het foneem dat daarmee in zekere Westvlaamse dialecten etymologisch correspondeert. Het betreft hier met andere woorden klassieke gevallen van ‘Lautersatz’ als gevolg van ontlening.

RV's uitspraak “dat taalinterne en taalexterne factoren in sterke mate met elkaar verweven zijn en zich niet apart laten ‘wegen’” (207) is juist voor zover deze haar onderzoek van de Deerlijkse data betreft – in zijn algemeenheid echter geenszins. Onder bepaalde voorwaarden in verband met onder meer de onderzoeksopzet en de verwerking van het opgenomen materiaal tot kwantitatieve data is weging in beginsel alleszins mogelijk. Maar achter de aangehaalde uitspraak gaat iets anders schuil; in vrijwel elk hoofdstuk in deel III lijkt het RV erom te doen te zijn, de (al dan niet vermeende) recente veranderingen in het Deerlijkse dialect te duiden als verwestvlaamsing. Iedere alternatieve verklaring, of die nu van interne of externe aard is,⁽⁴⁾ wordt na uitvoerig enerzijds-anderzijds-gemijmer, maar zonder de benodigde toetsing, geminimaliseerd of zelfs geheel verworpen. Dat dit zonder toetsing gebeurt is begrijpelijk gezien de beperkingen van het *design*, de verwerking van het materiaal en – bijvoorbeeld wat de bewustzijnsfactor betreft – het ontbreken van de noodzakelijke onafhankelijke gegevens. RV had kunnen overtuigen wanneer ze, volgens de Popperiaanse methode, voor elk afzonderlijk geval van dialectverandering getracht had de verwestvlaamsingsthese door toetsing te verwerpen ten gunste van alternatieve verklaringen en wanneer ze op grond van de toetsresultaten had kunnen tonen dat de these desondanks over-eind blijft.

(3) Maar in de kern reeds door de Junggrammatiker (o.m. PAUL 1920) en, een eeuw later, KIPARSKY (1988, 1995). Vgl. HINSKENS 1998.

(4) In die laatste samenhang gaat het om onder meer standaardisering en de mate van bewustzijn van dialectverschillen.

Ook verzameling en analyse van de ‘subjectieve’ data voor de West-vlaamse studenten van de universiteit Leuven campus Kortrijk, aan de orde in deel IV, laten op enkele punten te wensen over. Zo is het bijvoorbeeld slecht te verdedigen dat wanneer iemand een vraag van het type “Wat spreek jij in situatie x ?” beantwoordt met ‘tussentaal’ in plaats van met ‘dialect’ of ‘ABN’ (de twee enige op de enquêteformulieren aangegeven opties), dit antwoord “leidt tot een score voor dialect èn ABN”.⁽⁵⁾ De vaststelling “dat de grens tussen dialect en standaardtaal voor de doorsnee-West-Vlaming niet vervaagt” (270), die overigens uitsluitend gewettigd zou zijn op grond van de vergelijking van data van verschillende leeftijdsgroepen of op grond van diachroon onderzoek, krijgt daarmee iets van een artefact. Een passage als “deze bevinding bevestigt *onrechtstreeks* nog maar eens de sterke positie van het dialect in West-Vlaanderen” (295 - cursivering van mij, FH) is in meerdere opzichten typisch. Tegelijkertijd haalt RV uit de voorhanden data maar een fractie van wat erin zit, wat toe te schrijven lijkt te zijn aan een gebrekkige vertrouwdheid met de relevante takken van de kwantitatieve sociolinguïstiek in het bijzonder en statistische analysetechnieken in het algemeen. West-Vlaanderen en – in de visie van RV – in toenemende mate ook Deerlijk figureren in dit deel als een moderne dialectidylle of, om het anders te zeggen, als het Noorwegen van het Nederlandse taalgebied.

Het afsluitende deel getiteld “Conclusie” opent met een summere bespreking van de voornaamste bevindingen. Deze worden onder meer bekeken vanuit het perspectief van de volgens RV groeiende “interactie tussen de disciplines dialectgeografie en sociolinguïstiek”. Daarbij moet m.i. de vraag gesteld worden in hoeverre er sprake is van *wishful thinking*. RV’s denkraam lijkt in wezen niet te verschillen van dat van een dialectoloog als Werner BESCH die, naar aanleiding van het zeer breed opgezette Erp-project, pleitte voor ‘Regionalstudien’ teneinde “die mit den Modernisierungsprozessen verbundenen Änderungen im Sprachgebrauch konkret landschaftlich beschreiben zu können” (1981:260). Nergens lijkt RV zich de vraag te stellen of het toekomstige dialectlandschap in het overgangsgebied tussen Oost- en West-vlaams uitsluitend in de geografische verdeling van de overblijvende dialectkenmerken zal verschillen van het huidige. Ze ziet de oprichting van het, van 1995 tot 1998 door de European Science Foundation gefinancierde, internationale onderzoeksnetwerk ‘The convergence and divergence of dialects in a changing Europe’ als “symptomatisch voor die vernieuwde aandacht voor het ruimtelijke of taalgeografische aspect van dialectverandering en -variatie”. Als één van de oprichters en voorzitters van dit netwerk verheug ik me uiteraard over de positieve aandacht die het hier deelachtig wordt, maar tegelijkertijd bevreemdt RV’s herdefiniering van één van de uitgangspunten mij enigszins. Het onderzoek van convergentie en divergentie van dialecten heeft uit de aard van de zaak een comparatief moment, en daar de traditionele

(5) Blz. 263 vn 378; vgl blz. 279 vn 387.

dialecten allereerst geografisch bepaalde taalvariëteiten zijn, kan men niet om het geografische aspect heen. Maar wij wilden ook ruimer baan maken voor sociodialectologisch onderzoek, en daarmee tevens voor onderzoek waarin plaats is voor het inzicht dat de geografische ruimte in hoge mate bepalend is voor sociale structuren en processen – voor het inzicht dus dat de geografie niet als zodanig maar slechts in zijn sociale effecten van invloed is op taalvariëteiten.

RV sluit de conclusies van haar studie af te met een korte profielschets van “het ideale dialectkenmerk voor de jongste generatie Deerlijkse dialectsprekers” (311-3) en dat is een goede greep. Wie dialectologisch-epidemiologische experimenten wil uitvoeren kan hier nalezen aan welke eisen een dialectkenmerk moet voldoen wil het zich in Deerlijk en omgeving kunnen verbreiden.

Hoewel er over RV's studie allerlei positieve dingen te melden zijn, overheerst bij mij de negatieve kritiek en die betreft voor een belangrijk deel de fundamenteën van de beide onderzoeken die erin voorgesteld worden. Door onderzoeksmethodologie en statistiek niet serieus te nemen en door haar te weinig kritische geest heeft RV zich vertild aan een studie waarvoor ze nog niet de vereiste rijpheid als onderzoekster had. Anderzijds komt haar zonder meer de verdienste toe, met de vele waardevolle observaties in haar studie gewezen te hebben op een regio waar dialectgeografisch, sociolinguïstisch en ook vanuit andere taalkundige invalshoeken heel interessante en deels bijzondere ontwikkelingen plaatsvinden.

Literatuur

- AUER, P., 1993, “Zweidimensionale Modelle für die Analyse von Standard/Dialekt-Variation und ihre Vorläufer in der deutschen Dialektologie. Ein Beitrag zur historischen Kontinuität”, in: W. Viereck (Hsg.), *Historische Dialektologie und Sprachwandel. Verhandlungen des Internationalen Dialektologenkongresses Bamberg 1990*. Band 2, 3-22.
- BESCH, W., 1981, “Einige Probleme empirischer Sprachforschung; dargestellt am Beispiel des Erp-projektes”, in: W. Besch, J. Hufschmidt, A. Kall-Holland, E. Klein & K. Mattheier, 1981, *Sprachverhalten in ländlichen Gemeinden; Ansätze zur Theorie und Methode. Forschungsbericht Erp-Projekt Band I*. Berlin (Schmidt). 238-260.
- DEPREZ, K., 1981, *Naar een eigen identiteit. Resultaten en evaluatie van tien jaar taalsociologisch en sociolinguïstisch onderzoek betreffende de standaardtaal in Vlaanderen*. Diss. KU Leuven.
- HINSKENS, F., 1992, *Dialect levelling in Limburg. Structural and sociolinguistic aspects*. Diss. KU Nijmegen. Een herziene en verkorte versie is in 1996 verschenen bij Niemeyer, Tübingen .

F. HINSKENS

- HINSKENS, F., 1998, "Variation studies in dialectology and three types of sound change", in: U. Ammon (Hsg.) *Linguistics of variation* (=Sociolinguistica 12), 155-193.
- KIPARSKY, P., 1988, "Phonological Change", in: F. Newmeyer (ed.), *Linguistics. The Cambridge Survey*. Cambridge, (Cambridge University Press). Volume I, 363-415.
- KIPARSKY, P., 1995, "The Phonological Basis of Sound Change", in: J. Goldsmith (ed.), *The Handbook of Phonological Theory*. Cambridge, Mass. (Blackwell). 640-670.
- PAUL, H., 1920, *Prinzipien der Sprachgeschichte*. 5e Auflage. Halle (Niemeyer).
- THELANDER, M., 1982, "A qualitative approach to the quantitative data of speech variation", in: S. Romaine (ed.), *Sociolinguistic variation in speech communities*. London (Arnold), 65-83.
- TRUDGILL, P., 1986, *Dialects in contact*. Oxford (Blackwell).
- VELDE, H. VAN DE, 1996, *Variatie en verandering in het gesproken Standaard-Nederlands (1935-1993)*. Diss. KU Nijmegen.

F. HINSKENS
Abteilung Niederlandistik
Institut für Germanistik, Universität Leipzig